

УДК 37.091.212:061.2(477.64)

О. В. ТУРСЬКА

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ
У МОЛОДІЖНІЙ ГРОМАДСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

У статті досліджено процес формування громадянської позиції старшокласників у роботі молодіжних громадських організацій. Розкрито практичний досвід Запорізької обласної молодіжної громадської організації “Молодіжна поліцейська академія” з формування громадянської позиції старшокласників запорізьких шкіл.

Ключові слова: формування, громадянська позиція, громадянське виховання, молодіжна громадська організація, форми й методи роботи.

У сучасних умовах інтенсивної розбудови Української держави особливого значення набуває проблема формування громадянської позиції населення взагалі й підростаючого покоління зокрема. Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають від молоді людини якісно нового рівня свідомості, моделей поведінки, а відтак постає потреба у формуванні власних поглядів та позицій підростаючого покоління, які сприяли б визначенню ним свого місця в житті. Соціальні інститути повинні створити старшокласникам можливості для реалізації їхніх здібностей, задоволення матеріальних і духовних потреб.

У зв'язку з цим значно зростає соціальна значущість діяльності молодіжних організацій, спрямованих на створення умов для виховання старшокласників, із врахуванням їх інтересів, розвитком їхньої ініціативи та громадянської активності. Через діяльність в організації молода людина може реалізувати прагнення до ідеалу відносин, до зміни відносин зі світом дорослих і однолітків на основі гуманних почуттів, доброти і взаєморозуміння.

Проблемами громадянського виховання та формування активної громадянської позиції дітей, підлітків і молоді займалися провідні вітчизняні та зарубіжні філософи, психологи, педагоги: А. Адлер, Д. Акімова, Б. Ананьєв, В. Андрущенко, Р. Арцишевський, М. Бабкіна, С. Бірзеа, Л. Виготський, Т. Гарсія, П. Ігнатенко, В. Кремень, А. Куланінг, О. Леонтєв, К. Платонов, О. Пометун, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Є. Шинкарук, І. Фролова та ін.

Питанням виховання суспільно активної особистості молоді в сучасних умовах присвячено праці І. Беха, І. Зязюна, О. Кононко, О. Сухомлинської, К. Чорної. Проблема громадянської освіти та виховання дітей і молоді відображена в працях В. Андрущенка, Р. Арцишевського, М. Боришевського, П. Вербицької, О. Вишневського, М. Гурій, Н. Косаревої, О. Кошолопа, А. Макаренка, Л. Момотюк, С. Русової, В. Сухомлинського та ін.

Розв'язати всі виховні завдання, характерні для середовища старшокласників, можна шляхом залучення їх до активної діяльності в молодіжних громадських організаціях, адже саме вони створюють найбільш сприятливі умови щодо включення дітей старшого шкільного віку в активне життя, побудови нових відносин між людьми, тобто активної життєвої позиції.

Формування громадянської позиції визначається у співвідношенні окресленого феномена з процесом входження дитини в громадянське суспільство. Відповідно до цього громадянську позицію старшокласників необхідно розглядати у руслі соціалі-

заційних процесів. При цьому громадянська позиція є однією з умов входження підрастаючого покоління в соціальне середовище.

Проблеми соціалізації підлітків у молодіжних організаціях вивчали Л. Байбородова, А. Волохов, С. Діба, Ю. Жданович, М. Рожков та ін. Значний інтерес становлять також праці Ю. Поліщука, присвячені соціально-педагогічній діяльності громадських молодіжних організацій.

Незважаючи на те, що проблема громадянського виховання та формування активної громадянської позиції постійно привертає велику увагу вчених, відчувається недостатність досліджень, які б розкривали роль молодіжних громадських організацій у формуванні громадянської позиції старшокласників.

Мета статті – розкрити шляхи формування громадянської позиції старшокласників у роботі молодіжних громадських організацій.

У діяльності, яку зможуть забезпечити громадські молодіжні організації, старшокласники мають можливість відчувати себе активними членами суспільства, реалізуючи свої ініціативи та приймаючи самостійні рішення. Молодіжні організації, на нашу думку, є практичним ігровим полігоном, наближеним до реальних умов життєдіяльності в громадянському суспільстві, де формуються й відшліфовуються певні характеристики соціалізаційних процесів, у тому числі й громадянської позиції дітей старшого шкільного віку. А інтенсивність прояву цієї позиції залежить від соціалізації дитини, тобто від оволодіння нею суспільним досвідом.

Е. Мальцева, Н. Костіна зазначають, що діяльність дитячих громадських організацій направлена на соціалізацію дитини й покликана виконувати такі функції: створення умов для оволодіння дітьми соціально значимим досвідом; допомога дитині в самопізнанні та самореалізації; формування в дітей і підлітків активної громадянської позиції [2].

Громадянська позиція виявляється у здатності аналізувати сучасні процеси та ситуації, обирати адекватні форми і способи дії в непередбачуваних ситуаціях, відповідальності за результати власної діяльності, послідовності й виваженості власної позиції, у прагненні молодої людини не дотримуватися усталених формулювань, у змозі виявити самостійність суджень і самостійність мислення, відстоювати власні переконання, у цілеспрямованості, дисциплінованості, самостійності, наполегливості тощо; характеризується вміннями практичного характеру, що спостерігаються під час виконання доручень, які виявляються, формуються в системі відносин у колективі й виступають стимулами розвитку самооцінки, самопізнання, умовами самореалізації, саморозвитку, а також активними й конкретними діями, вчинками громадянського спрямування.

Проявом громадянської позиції особистості є її ставлення до суспільства, до дійсності, до людей, до самої себе, яке проявляється в її діяльності. У процесі співпраці з дорослими в молодого покоління розвивається комунікабельність, уміння орієнтуватися в сучасному глобалізованому світі, планувати свої дії, прогнозувати результати і брати відповідальність за прийняття тих чи інших рішень.

Отже, спираючись на вищевикладене, можна зробити такий висновок: громадянська позиція – це система ціннісних і соціальних орієнтацій та настанов, що формуються в процесі соціалізації особистості. Цей процес здійснюватиметься ефективно саме в молодіжних організаціях, де всі відносини проявляються, змінюються, перетворюються і закріплюються у діяльності. Оскільки громадянська позиція проявляється і формується в конкретних справах, то діяльність виступає основною умовою і засобом її прояву. Завдяки їй і через неї людина реалізує своє “Я”, пізнає світ і себе, формує свою самосвідомість, моральні й соціальні установки [2].

Сучасні громадські організації не тільки надають можливість для задоволення особистісних потреб та інтересів молодих людей, а й сприяють формуванню ціннісних орієнтацій, соціального досвіду, визначенню соціального статусу молоді. Громадська організація як соціальний інститут суспільства є стійкою, організованою формою спільної діяльності молодих людей [3].

Молодіжні організації є специфічним інститутом соціалізації дітей, унікальним соціальним простором, особливість виховного впливу якого полягає в тому, що він створює умови для засвоєння молодими людьми соціального досвіду (комплексу знань, умінь, навичок, відносин, необхідних для успішного особистісного й соціального становлення та подальшого розвитку) та реалізації потреб (найважливішою з яких є потреба в самореалізації, самовираженні, самоствердженні, самопізнанні й соціальному визначенні) і здібностей на основі своїх інтересів. У молодіжних організаціях ефективніше формується соціальна поведінка; виявляються і розвиваються інтелектуальні, комунікативні, організаційні здібності; формуються гуманні міжособистісні відносини з однолітками й дорослими. Вони дають змогу досить ефективно формувати соціально значущі характеристики старшокласника за активного використання “соціального трикутника”: соціальна взаємодія з ровесниками; соціальний авторитетний вплив дорослих (кваліфікованих працівників); соціальна самореалізація.

У статуті ЗОМГО “Молодіжна поліцейська академія” зазначено, що це добровільна, громадська організація, створена з метою задоволення та захисту законних, соціальних, економічних, творчих, вікових, духовних, спортивних та інших спільних інтересів членів Організації; розповсюдження та пропаганда правових знань серед членів Організації з метою формування правової культури, громадянської свідомості та почуття високої відповідальності перед суспільством і державою.

Одним з основних завдань цієї організації є виховання у членів Організації громадянської культури, національної гідності й поваги до загальнолюдських цінностей та непримирності до порушників закону та людської моралі.

Одним з головних напрямів діяльності цієї громадської організації є реалізація різного роду форм діяльності серед учнів шкіл, гімназій і ліцеїв, спрямованих на формування активної громадянської позиції: це реалізація соціальних проектів: “Школа молодого правоохоронця”, “Профілактика правопорушень та злочинності серед підлітків”, “Коли підліток переступив межу”, “Здорове покоління – здорова нація”, “Хто знає минуле – той побудує майбутнє”.

Робота в організації має різноплановий характер. По-перше, це формування у старшокласників громадянської та національної самосвідомості – усвідомлення себе частиною певної національної спільноти, відчуття відповідальності перед своєю нацією, осмислення моральних і культурних цінностей, прагнення до самореалізації як суб’єкта соціальної дійсності. По-друге, формування у старшокласників соціальних рис: солідарності, поваги, толерантності, здатності до взаємодії, співпереживання, усвідомлення себе як повноправного громадянина соціальної спільноти. По-третє, виховання почуття патріотизму, що сприяє становленню і утвердженню правової, демократичної держави. По-четверте, не менш важливе значення у формуванні активної громадянської позиції старшокласника має культура міжнаціональних та міжнародних відносин, яка виявляється у повазі до інших народів, їхніх прав, інтересів, цінностей; толерантному ставленні до інших культур і традицій; гуманізації міжнаціональних і міжнародних стосунків; мирному співіснуванню; співпраці у глобальному масштабі на засадах моральних ідеалів; виробленню негативного ставлення до будь-яких форм насильства. По-п’яте, формування політичної та правової культури молодих людей [1].

Важливими ознаками високої громадянської позиції є законотрухняність, дотримання чинних законів, знання не тільки своїх прав, а й обов'язків. Метою програми профілактики правопорушень і злочинності серед школярів є формування правової культури, громадянської відповідальності та почуття відповідальності перед суспільством і державою, законотрухняності, дисциплінованості. В межах реалізації програми проводяться тренінгові заняття, круглі столи на правову тематику, соціальні акції “Немає прав без обов'язків”, “Скажемо правопорушенням – Ні” серед учнів запорізьких шкіл. Цілі проведення даних заходів – залучення громадськості до проблем соціальної профілактики правопорушень; впровадження в суспільну свідомість цінностей законопослітної поведінки, участі у профілактиці правопорушень, громадської позиції в ситуації запобігання злочинам.

Розвиток творчих здібностей та реалізація інтересів юнаків та дівчат у “Молодіжній поліцейській академії” реалізовується в таких заходах, як КВК, різноманітні конкурсні програми, інтелектуальний конкурс “Брейн-ринг”. Кожен із учасників має можливість творчо реалізувати свої можливості й розкрити здібності, які можуть стати поштовхом у професійному самовизначенні, а в подальшому зайнятися улюбленою справою, яка принесе й моральне, й матеріальне задоволення.

Одним з найважливіших напрямів діяльності організації є реалізація програми “Школа молодого правоохоронця”. Основною формою роботи є проведення семінар-тренінгів на базі Запорізького училища професійної підготовки працівників міліції. У програму “Школи молодого правоохоронця” включені лекційні та тренінгові заняття, заняття з фізичної підготовки, рукопашного бою, стрільби, організовані екскурсії історичними місцями Запоріжжя, а також ознайомлення з роботою райвідділків міліції, кримінальної міліції у справах дітей, судів, прокуратури, приймачника-розподільника для неповнолітніх.

Національно-патріотичні якості виховуються у старшокласників завдяки їх участі у програмі “Хто знає минуле – той побудує майбутнє”, метою якої є пропагування та розповсюдження національної культури, духовності українського народу. У межах програми діти вивчають історію рідного краю, культуру, географічні й економічні особливості свого краю, історію свого села, міста, області, народні звичаї, обряди, пісні, переконуються в потребі турбуватися про відродження рідного краю, чистоту повітря, землі, води; охороняти пам'ятники історії і культури. Діти прилучаються до духовних скарбів народу, ознайомлюються з культурно-історичними надбаннями нашої держави, її видатними діячами, національною символікою, народними ремеслами.

У межах співпраці із Всеукраїнською федерацією “Спас” організуються лекційні та практичні заняття із учнями-членами ЗОМГО “Молодіжна поліцейська академія”. Під час проведення теоретичних занять надається інформація, демонструються відеоматеріали, презентації щодо зовнішнього вигляду наших предків, зброї, їх побуту, звичаїв і традицій.

Морально-етичне виховання здійснюється в межах програми “Хто знає минуле – той побудує майбутнє”, зміст якої сприяє вихованню в підлітків поваги та любові до своїх батьків, рідних, друзів. Велику увагу приділено ввічливій поведінці і вдома, і на людях, щоб бути гостинним, привітним, урівноваженим, стежити за своїм зовнішнім виглядом, загартовувати себе фізично, турбуватися про своє здоров'я. Реалізація програми якнайкраще створює умови для того, щоб батьки жили проблемами й радіщами своєї дитини, розуміли, підтримували, були їм найвірнішими друзями. Це, у свою чергу, сприяє вихованню таких морально-етичних якостей, як віра, надія, любов, сумління, справедливість, повага.

З 2009 р. членами ЗОМГО “Молодіжна поліцейська академія” започатковано роботу щодо пошуку й реставрації покинутих пам'ятників історії нашої держави, пам'ятників учасникам Великої Вітчизняної війни. Регулярно з нагоди відзначення

Дня скорботи та вшанування пам'яті жертв війни в Україні організуються зустрічі учнів шкіл із ветеранами Великої Вітчизняної війни та ветеранами ОВС.

Економічному вихованню підлітків також приділяється значна увага. Діти проводять ярмарки саморобок, отримують основи економічних знань, набувають навичок економічного спілкування. Дорослі члени молодіжної організації на рівних партнерських засадах допомагають дітям оволодіти соціальним досвідом, уміти вибирати найоптимальніші засоби взаємодії зі світом, формувати систему світогляду, вибору цінних життєвих орієнтацій.

В організації велику увагу приділено вихованню лідерів, адже, володіючи лідерськими якостями, молода людина зможе успішно будувати не тільки своє життя, а й бути взірцем для наслідування. Збори активістів організації спрямовані на розвиток організаторських здібностей, на вміння дітей відстоювати свою точку зору, згуртовувати однодумців навколо спільної праці, адже лідер завжди йде попереду і здатний повести за собою інших, запропонувати щось цікаве, організувати нову справу та взяти відповідальність за її результат.

Різноманітність напрямів діяльності та програм у “Молодіжній поліцейській академії” сприяють набуттю тих цінностей і якостей, які потрібні для всебічного – фізичного, розумового, соціального, духовного розвитку підростаючого покоління, забезпечують високий рівень інтеріоризації соціального досвіду й формують у старшокласника активну громадянську позицію.

Висновки. Отже, проаналізувавши програми діяльності досліджуваної нами організації із позицій національно-патріотичного, політико-правового, морально-етичного й економічного напрямів формування громадянської позиції, ми дійшли висновку, що вона здатна забезпечувати виховання підростаючого покоління. Молодіжна громадська організація прагне виховувати своїх членів духовно й соціально розвиненими особистостями, котрі постійно дбають про свій саморозвиток, самоосвіту й самовиховання. Зокрема, “Молодіжна поліцейська академія” є тією організацією, що виховує свідомого громадянина, який удосконалює себе фізично, інтелектуально, духовно, патріотично, морально.

Молодіжні організації дають можливість максимально реалізуватися кожній особистості, сприяють усвідомленню старшокласником свого місця в суспільстві та світі, оскільки в основі їх побудови покладено самоврядні форми діяльності. Використовуючи різноманітні форми й методи роботи з формування активної громадянської позиції в громадській організації, старшокласники мають змогу не тільки механічно засвоїти інформацію, а й самостійно здобути знання. Вони сприяють розвитку в учнів здатності до самоорганізації, формування високого рівня політичної, економічної, правової, моральної культури, готовності до співпраці, схильності до творчої діяльності, толерантності, терпимості, вміння вести діалог.

Список використаної літератури

1. Бабкіна М. І. Компоненти процесу формування активної громадянської позиції підлітків / Майя Бабкіна // Вісник Львівського університету. Сер. педагогічна. – 2008. – Вип. 23. – С. 23–30.
2. Корпач Н. І. Формування громадянської позиції підлітків в процесі соціалізації в дитячих громадських організаціях / Н. І. Корпач // Соціальна педагогіка. Управління : зб. наук. пр. – Київ, 2007. – Вип. 5. – Ч. 1. – С. 298–302.
3. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні / Ю. Й. Поліщук ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2005. – 432 с.

Стаття надійшла до редакції 04.08.2014.

Турская О. В. Формирование гражданской позиции старшеклассников в работе молодежных общественных организаций

В статье исследуется процесс формирования гражданской позиции старшеклассников в работе молодежных общественных организаций. Раскрывается практический опыт Запорожской областной молодежной общественной организации “Молодежная полицейская академия” по формированию гражданской позиции старшеклассников запорожских школ.

Ключевые слова: формирование, гражданская позиция, гражданское воспитание, молодежная общественная организация, формы и методы работы.

Turska O. Formation of Senior Citizenship in Youth Organizations

The article explores the process of formation civil position of senior pupils in the work of youth organizations. The author reveals the practical experience of Zaporozhye regional youth public organization “Youth Police Academy” on the formation civil position of senior Zaporozhye schools. Analyzed the program of activities of the organization from the perspective of national-patriotic, political, legal, moral, aesthetic and economic trends shaping civic position.

Work in the organization has a versatile character. This is formation of senior pupils citizenship and national identity - an awareness of themselves as part of a national community, a sense of responsibility to their nation of moral understanding and cultural values, the desire for self-realization as the subject of social reality; the formation of a high school social traits: solidarity, respect, tolerance, interoperability, empathy, awareness of itself as a full citizen social community; fostering a sense of patriotism, which contributes to the establishment and strengthening of legal, democratic state; formation of political and legal culture of young people.

Describes effective forms and methods of work in the social organization on the formation of personality traits. Using various forms and methods of work on active citizenship in social organization, high school students have the opportunity to not only mechanically assimilate the information, but also to gain knowledge on their own. They contribute to the development of students' ability to self-organization, the formation of high-level political, economic, legal, moral culture, a willingness to cooperate, the propensity for creative activity, tolerance, tolerance, the ability to engage in dialogue.

Key words: building, citizenship, civic education, youth organization, forms and methods of work.